

מלאכת טוחן

המלאכה במשכן

שחקו – טחנו את הסממנים כדי שיהיה ניתן להפיק מהם צבע לשימושים שונים.

הגדרת המלאכה

הכשרת גוף מוצק לשימוש על ידי פירורו לחלקיקים דקים. כגון יצירת קמח על ידי טחינת החיטים. וכן שיוף מתכת כדי להשתמש בעפרה כדרך הצורפים. וכן מי שמנסר עצים להשתמש בנסורת. או מי ששוחק/טוחן תבלינים במכתשת (ע"פ הרמב"ם שבת פ"ז הלכה ה).

אופנים נוספים של טחינה

חיתוך דק

מבואר בגמרא שגם חיתוך גוף אחד לחתיכות קטנות, הוא בכלל מלאכת טוחן (שבת עד : טושי"ע סי' שכ"א סעיף יב).

מה נחשב חיתוך דק? בבית יוסף כתב שאין בזה שיעור ברור, ולכן כשחותכים סלט ירקות וכדו' צריך להקפיד לחתוך חתיכות גדולות יותר מן הרגיל (סי' שכ"א סעיף יב. וכן בביאור ה' ד"ה המחנת).

היתר סמוך לסעודה: אם החיתוך נעשה סמוך לאכילה, יש מהראשונים שמתירים כיון שזה לא דרך המלאכה אלא דרך אכילה. שהרי מלאכת טוחן במשכן לא הייתה בשלב של האכילה אלא בשלב של האכילה, אלא בשלב של הכשרת האוכל לשימוש בו. וכפי שמצאנו במלאכת בורר, שמותר להוציא אוכל מתוך פסולת סמוך לאכילה. ויש שאמרו שגם חיתוך סמוך לאכילה הוא בכלל מלאכת טוחן ואסור.

הכרעה: יש שכתבו שמותר, ויש שכתבו שאף שמעיקר הדין מותר, נכון להחמיר ולחתוך את האוכל קצת יותר גדול מהרגילות (סי' שכ"א סעיף יב. הרמ"א היקל בזה לגמרי. ובדעת השולחן ערוך יש מחלוקת איך ללמוד. המשנה ברורה למד שדעתו להחמיר לחתוך חתיכות גדולות, וכן יש לנהוג. והגר"ע יוסף מביא שמעיקר הדין מותר לחתוך קטן ודק סמוך לסעודה, והחמיר תבוא עליו ברכה לחתוך חתיכות גדולות – הליכות עולם ח"ד עמ' קטז).

ריסוק ומיעוץ

כתבו הראשונים, שגם ריסוק ומיעוץ הם בכלל מלאכת טוחן, ולכן אסור למעוץ פירות או ירקות בשבת. אבל אם הפרי או הירק מאד רכים עד כדי שאי אפשר לתפוס אותם בנעיצת מזלג וכדו' מחמת רכותם, הרי הם נחשבים כבר מעוכים, ומותר להשלים את הריסוק (סי' שיט סעיף יט. וע"ע בשש"כ פרק ו הלכה ז).

ויש שאומרים שסוג פירות או ירקות שלא מתפוררים לחתיכות דקות, אלא מתקבצים לגוש אחד, אין זה בכלל מלאכת טוחן, ולכן לשיטתם יש להתיר למעוץ בננה ואבוקדו (תהילה לדוד רנב, יב. אגרות משה ח"ד עד טוחן ב. הליכות עולם ח"ד עמ' קכ. ודעת האוסרים, פשטות הב"ח בסי' שכ"א, ח. והמג"א שכ"א, כח. חזו"א נו ד"ה לעניין. וכ"כ בשש"כ פ"ו, ז).

שלושה היתרים בטוחן

יש שלוש אפשרויות של טחינה שהם אינם בכלל המלאכה האסורה:

מלאכת טוחן

טחינה בשינוי – כתוב בגמרא במסכת שבת שמותר לטחון בשינוי. שואל הבית יוסף, מדוע מותר לטחון בשינוי, הרי בדרך כלל כל מלאכה שנעשית בשינוי אינה אסורה מהתורה, אבל כן אסורה מדרבנן?

מתרץ הבית יוסף: שגם טחינה לא התירו בשינוי רגיל, אלא דווקא בשינוי גמור – שאז זה לא בכלל המלאכה.

מהו שינוי גמור?

בדרך כלל טוחנים עם כלי מיוחד **בתוך** כלי מיוחד. ולכן מותר לטחון אוכל עם הקת של הכלי בתוך צלחת רגילה. ולכן למרות שאסור למעוך פירות וירקות בשינוי המזלג, אבל מותר למעוך אותם בקת המזלג, ויש שהתירו גם על ידי כף (שו"ע בסי' שכ"א סעיף ז).

טחינת אוכל שאינו גידולי קרקע – כל האיסור לטחון, זה דווקא אוכל שהוא מגידולי קרקע כמו שהיה במשכן, אבל מותר לטחון אוכל שאינו מגידולי קרקע, כגון ביצים או בשר או גבינה קשה.

הבהרה: אומנם מותר לטחון אוכל שאינו מגידולי קרקע, אבל זה דווקא בכלי שאינו מיוחד לטחינה כגון במזלג. אבל בכלי המיוחד לטחינה כגון פומפיה, אסור (מ"ב בסי' שכ"א ס"ק לו).

טחינה אחר טחינה: מותר לטחון אוכל שהיה מפורר והתגבש. ולכן מותר לטחון מצה, או שוקולד, אפילו שהם גידולי קרקע, אבל הם כבר נטחנו (סי' שכ"א סעיף יב).